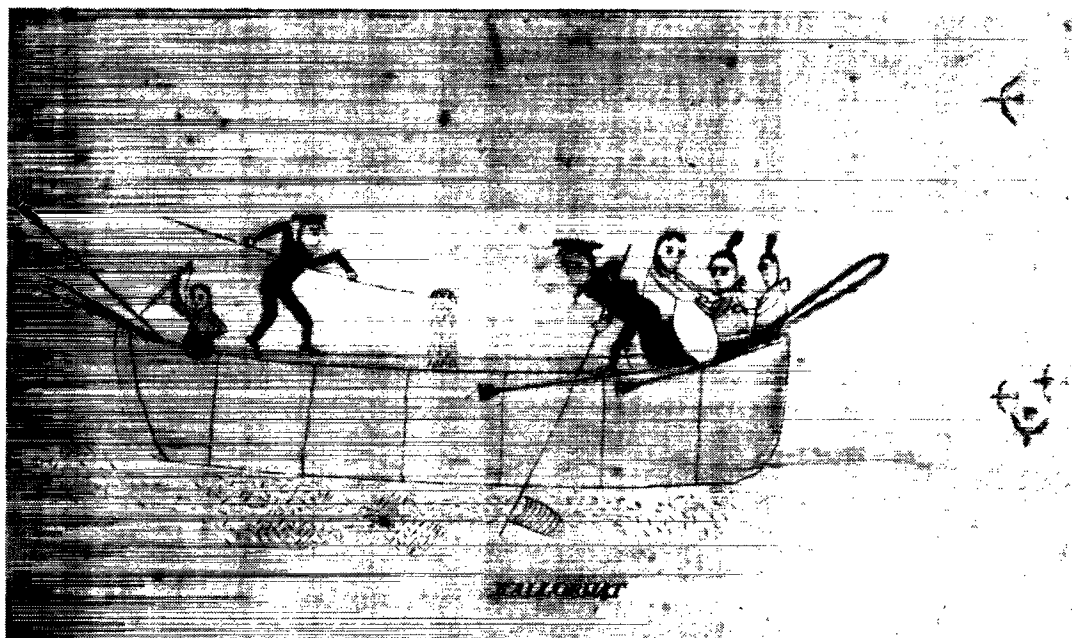

Erindringer fra min tid som medlem af brødremenigheden (1865–1900)

Af Jakob Eugenius¹⁵

Mine erindringer om den herrnhutiske brødremenigheds skikke og levevis er disse: Jeg blev født i 1863. Så langt jeg kan huske tilbage, havde vore missionærer to store konebåde og udelukkende kvindelige hjælpere. Til at passe konebådene var der to mænd, der ikke var fangere. Om sommeren (den 28. maj) sendte de den ene konebåd afsted på ammassætfangst med to fangere som ledere. Når man havde nok ammassæt-

ter, tog den ene konebåd ud efter drivtømmer og den anden efter kvas, og hele sommeren brugte de til at ordne de nødvendige ting til vinteren. De dyrkede jorden og når de havde hugget og tørret træet og kvaset og bragt det ind på loftet i det store hus, begyndte de at høste hø i august. De tog selv ud og slog græs andre steder. Når de kom hjem, tørrede de græsset omhyggeligt, og først når det var godt tørt, bragte de det ind.

Angmagssætfangst, første halvdel af 1800-tallet. Israil Nicodemus Gormansen.

Jeg kan sige: De var flittige arbejdere og et eksempel for os alle.

Jeg vil også forklare lidt om deres kristelige virke, skønt det bliver meget ufuldstændigt.

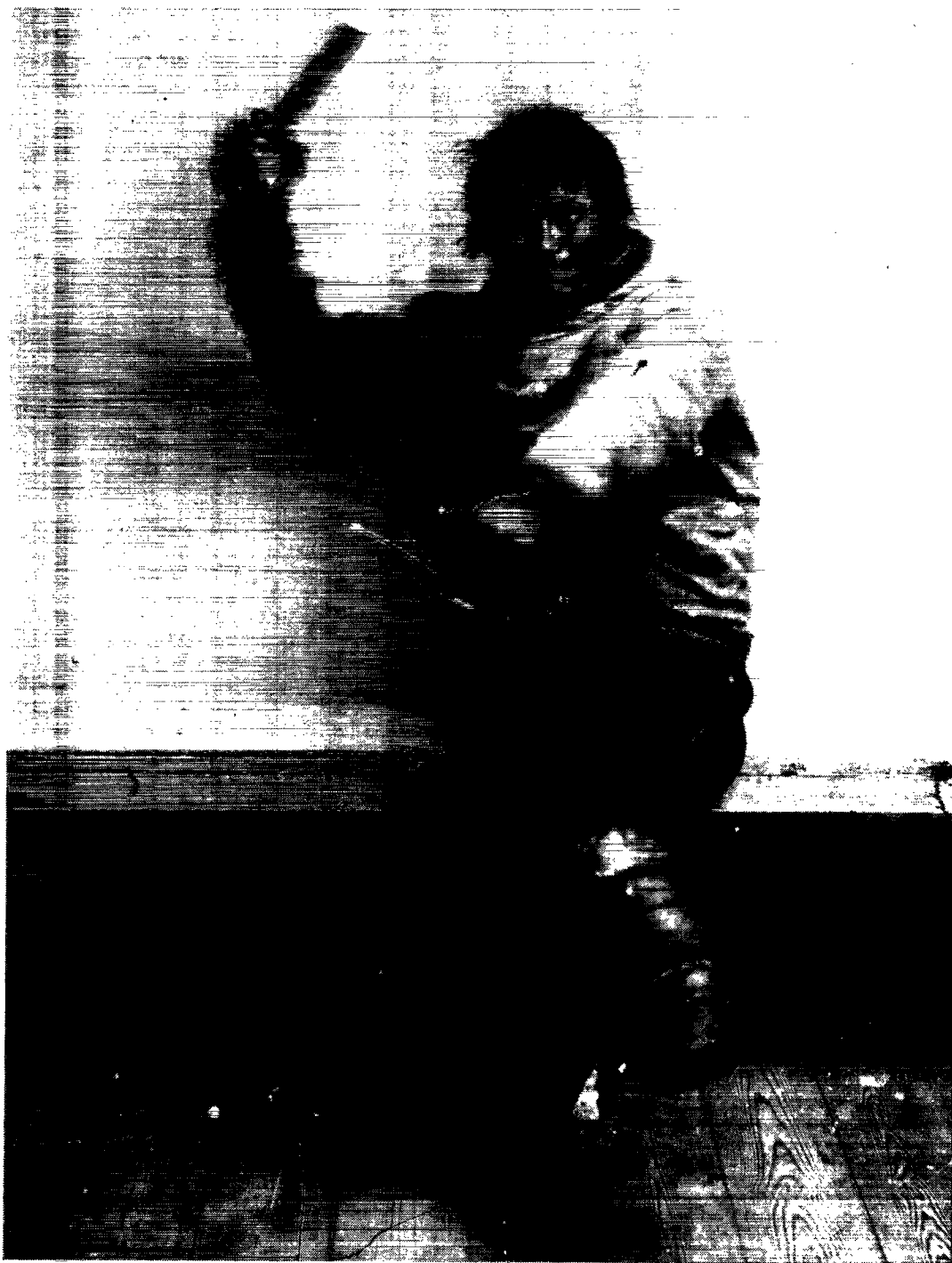
Om foråret når fangerne med kajak drog ud til deres fangssteder, var der altid gudstjeneste om søndagen kl. 10 og igen kl. 5 om aftenen. Endvidere gik man i kirke lørdag aften kl. 7. På denne dag ved ugens slutning mindedes vi med taksigelser de dage, vi havde gennemlevet, ved at knæle for Herrens ansigt. Sådan holdt vi gudstjeneste om søndagen og om lørdagen hele sommeren indtil 1. oktober. Når så alle fangerne var kommet tilbage, begyndte vi fra 1. oktober at holde gudstjeneste om tirsdagen, torsdagen, lørdagen og søndagen ugen igennem. Om tirsdagen var der bibellæsning eller bibelfortolkning. Om torsdagen udlagde man det gamle testamente, og om lørdagen knælede man sammen i bøn. Klokkeren 10 om søndagen prædikede man over evangelieteksten og om aftenen kl. 5 var der fællesbøn. Og hele vinteren igennem indtil forårets komme blev gudstjenesterne holdt således. Om efteråret gav fangerne gratis brændstof til kirkens lamper, nok til hele vinteren.

Ved kirken havde de i modsætning til her ingen lejet arbejdskraft. De havde faste arbejdere i kirken og disse blev kaldt »kirkens tjenere«. Naturligvis holdt vi altergang i løbet af vinteren, i oktober, i december og på Skærtorsdag om foråret. Men dette vil jeg ikke forklare nærmere, da jeg på grund af dets hellighed ikke ønsker at fremstille det som en hvilken som helst anden historie. Men

jeg vil fortælle lidt om deres højtids-gudstjenester.

Den 24. dec. om aftenen havde man gudstjeneste fra kl. 5–8. Juledag gik man i kirke kl. 10 og om aftenen. Og anden juledag blev evangeliet læst kl. 10 og om aftenen holdt man altergang. Nytårs-aften gik man i kirke kl. 5. Klokkeren 8 skulle menigheden under gudstjenesten høre om alt, hvad der var hændt i løbet af året. Klokkeren halv 12 var der midnatsgudstjeneste og prædiken. Lige efter midnat ved indgangen til det nye år knælede vi, og det bevægede os alle. Nytårsdag kl. 10 blev evangeliet læst. Hellig tre Kongers dag var der gudstjeneste kl. 8, kl. 10 og om aftenen. Fra lørdag før påske indledte man gudstjenesterne med tekster om Jesu Lidel-seshistorie. Man gik i kirke to gange hver dag, om morgenen kl. 8 og om aftenen kl. 5, indtil Langfredag (Jesu dødsdag). Påskedag var der gudstjeneste kl. 10 og om aftenen kl. 5.

Jeg vil også kort fortælle om deres undervisning. Fra oktober til maj, mens folk levede i ro og mag i Ny-Herrnhut, underviste de altid hver dag. Kun om søndagen holdt man fri. Der blev undervist i læsning, regning, skrivning og bibelfortolkning. I modsætning til nu var der ingen kateketer til at undervise børnene. Missionærerne underviste dem selv. Endvidere blev man ligesom her efter konfirmationen særskilt undervist. I julen fik vi, der var ansat ved kirken, foræret mange forskellige ting sammen med enkerne, de forældreløse og skolebørnene. Endvidere fejrede man enkerens dag den 2. feb., og gaver, der bestod af mad og tøj, blev delt ud. Missionæ-

Jacob Eugenius, kaldet Jakuarag, fotograferet af John Møller med en usynlig kajakåre i venstre hånd og harpunens kastetræ i højre hånd. KNK, Landsmuseets billedsamling.

terne solgte deres fortræffelige ting til de ansatte for en lille betaling. Også åndeligt gjorde de sig stor umage og var meget kærlige. Selvfølgelig besøgte de bopladserne om efteråret og om foråret og søgte at hjælpe de trængende så godt de kunne, åndeligt og materielt.

Og så vil jeg kort omtale, hvem der har været missionærer, sålænge jeg kan huske tilbage: Mens jeg var barn, var Kristian og hans kone Signe missionærer, foruden Immanuel Schneider og hans kone, som begge var oppe i årene. Så længe der stadig var mange folk, var der altid to ægtepar og en ungkarl. De efterfulgtes af Heinrich Bindschedler og hans kone og endelig af Adolf Riegel¹⁶ og hans kone. Endnu inden jeg var blevet konfirmeret, kom Karl Spindler¹⁷ hertil fra Lichtenau og blev missionær i Ny-Herrnhut. Hos ham blev jeg konfirmeret. Da jeg skulle giftes, viede han os. Og senere døbte han mine ældste børn. Da jeg allerede som dreng mistede min far, hjalp han mig som sit eget barn. Derfor er jeg nu istand til at fortælle om hans arbejde.

Da vinteren efter hans ankomst var veloverstået, rev han hele brødremenighedens meget gamle, store hus ned og byggede det op igen.¹⁸ Alene sammen med tre almindelige fangere fjernede han på husets nordende den fløj, der vendte ud mod havet. Han var virkelig sin opgave voksen. Han arbejdede uophørligt og holdt kun hvil, når han spiste. Han sled fra tidlig morgen til langt ud på aftenen og boede i den tid i en del af huset. Han var meget dygtig til at gennemtænke tingene. Og da han var god til at vejlede sine hjælpere, fuldførte de

arbejdet på kort tid. Jeg hjalp dem med at tætné. Hvergang jeg betragtede ham arbejde, mærkede jeg altid, skønt jeg endnu ikke var konfirmeret, at han ikke forlod sig på sine egne evner. Dette giver han da også selv udtryk for i nr. 46¹⁹ i salmebogen. Også i sit arbejde for kristendommen var han ihærdig og gjorde sig altid stor umage. Ved højtiderne bestræbte han sig så godt han kunne på at skabe glæde. Til jul havde han lavet en julekrybbe²⁰ hvor Bethlehem fremstod som et frodigt landskab. Han afbillede den lille nyfødte frelser sammen med fårehyrderne i stalden. På et bord havde han med smukt blågrønt mos lavet land. Og en sprudlende kilde var der, som var så ufattelig for os. Han havde skabt et helt lille sceneri, der på fortræffelig måde mindede os om Frelserens fødsel. Han pyntede kirken, så dagens højtidelighed blev fremhævet. Og selvfølgelig blev der sunget salmer, der passede til julen, fx. de himmelske herskarers sang til hyrderne den første jul: »Ære være Gud i det højeste«²¹ og andre. Og disse er så dejlige, at også vi kan lovprise som de mange engle. Han gjorde os også glade så godt han kunne med mange nyttige gaver.

Også efter min konfirmation fik jeg særskilt undervisning hos ham – ligesom eleverne her – i kristendomskundskab, regning, spil efter noder (på harmonium) og i at spille på et blæseinstrument. Skønt jeg allerede var blevet fanger, læste jeg sammen med flere andre hos ham, når jeg var kommet hjem fra kajakturen. Da jeg havde lært noderne, lod han mig øve med koret, der skulle synge ved højtiderne. Det var

ikke bare dette han arbejdede med, men han var ligeså kendt med, hvad der kunne være grønlandere til gavn. Han var helt fortrolig med kajakken og kunne endda vende rundt ved hjælp af hænderne. Han var i alle måder et godt eksempel for os, både verdsligt og åndeligt. Han behandlede jorden og dyrkede tilstrækkeligt græs til vinteren. Han gødede markerne med torskeindvolde og gravede grøfter til vanding. De havde flere geder, og når de om sommeren blev lukket ud om morgenen, drev hyrden dem ind i land. Han passede dem hele dagen, uden at forlade dem, og når vejret var godt, bragte han dem først hjem om aftenen, når de skulle ind. Således ødelagde gederne ikke grønlandernes forråd.²² Spindler var ligeledes en meget kærlig mand. Først når det var nødvendigt, var han så streng, som lejligheden krævede.

Mens Spindler var her, kom ung-

karlen Wilhelm Zucher til Ny-Herrnhut. Ganske kort tid derefter sendte Spindler sin kone hjem, for at hun kunne komme under lægebehandling. Da vinteren var ovre og hun endnu ikke var blevet rask, rejste Spindler, hvilket var et smerteligt tab for os alle. Så kom Peter Foged²³ og han kone efter at have været i Uumman-naq²⁴ til Ny-Herrnhut. De var her måske i seks år. Da han ikke længere var rigtig rask, rejste han til slut og blev afløst af Martin Starik og hans kone, som begge var aldrende. De var her nogle få år. Da de rejste, kom Otto Heinke og hans kone til Ny-Herrnhut og de var de sidste, der var her fra brødre-menigheden. De var her en hel del år og rejste så i 1900. Disse missionærer udførte altid et trofast arbejde, fordi de af al deres fysiske og åndelige evne arbejdede for os, og derfor er vi dem tak skyldige. Og da vi ikke længere kan ses her, gid vi da igen skal mødes i det næste liv.

Noter:

- 1) Oversat fra »katángutigíngniane sulekatausimassut okalugpaláve: Kr. Tobiassen: katángutigíngniat ajokersuiartortitáinik erkainiutigssánguit. Jakob Eugenius: katángutigíngnianut ilaunivnit (1865–1900) erkaimassáka.« ilagíngnut káumar-sautigssiat II. Núk 1929, side 13–21.
- 2) Kristian Tobiassen tidligere herrnhutisk hjælper (kateket) i Kangeq.
- 3) Kærlighedsmåltidet er en af herrnhuternes særlige traditioner, som kan føres tilbage til den kristne kirkes første tid. Det er ikke noget sakramente, men en festlig sammenkomst for menighedens medlemmer, hvor der spises i fællesskab og holdes en sanggudstjeneste uden egentlig prædiken.

- 4) Paulus's første brev til Timotheus kap. 5, v. 5–6: »Men den, som er en virkelig enke og står ene, har sat sit håb til Gud og bliver trolig ved med bøn og påkaldelse nat og dag; den derimod, som lever efter sine lyster, er levende død.«
- 5) Lukas-evangeliet kap. 2, v. 52: »Og Jesus gik frem i visdom og vækst og yndest hos Gud og mennesker.«
- 6) Paulus's andet brev til Timotheus kap. 2, v. 22: »Fly ungdomslysterne og jag efter retfærdighed, troskab, kærlighed og fred sammen med dem, som påkalder Herren af et rent hjerte.«
- 7) Her og i det følgende nævnes en række tyske brødremissionærer. Det er desværre ikke lykkedes at finde data for dem alle.

- 8) Saqqarliit = Noorliit = Ny Herrnhut. Folk kom rejsende fra udsteder og bopladser for at deltage i afskeds gudstjenesten.
- 9) Nicolaj Edinger Balle (1839–1900) dansk præst og seminarieførstander i Nuuk/Godthåb.
- 10) Aftalen gik ud på, at den danske stat overtog alle brødremissionens bygninger for 40.000 kr.
- 11) Christian Wilhelm Schultz-Lorentzen (1873–1950) dansk præst, senere provst i Grønland.
- 12) Christian Rosing (1866–1945) grønlandsk kateket, senere præst i Ammassalik og andre steder.
- 13) Knud Balle (1877–1928) dansk præst, senere provst i Grønland.
- 14) Frederik Balle (1871–1939) dansk præst, senere provst i Grønland.
- 15) Jakob Eugenius (1863–1934) grønlandsk fanger.
- 16) Adolf Riegel (1845–1918) tysk brødremissionær.
- 17) Karl Spindler (1838–1918) tysk brødremissionær. (Jvnf. artiklen om Spindler her i tidsskriftet side 282–289).
- 18) Bygningen i Ny Herrnhut, som både rummede kirkesal og boliger for missionærerne, var opført 1747.
- 19) Salme nr. 46 i den grønlandske salmebog: »Nålagak, ilingnut måna . . .« (Herre, nu til dig . . .).
- 20) Det er en gammel tradition i katolske lande at opstille en julekrybbe, men skikken var i det 19. århundrede også taget op af nogle protestanter i Tyskland. Den julekrybbe, som Spindler lavede, var muligvis den første, der blev vist i Grønland.
- 21) »nålangnarsile Gûte kutsingnerme« (Ære være Gud i det Højeste) fra juleevangeliet – Lukas-evangeliet kap. 2, v. 14.
- 22) Det synes at fremgå, at der ikke altid blev passet så godt på gederne efter Spindlers tid. I værket »Grønland i 200 aaret for Hans Egedes Landing« som blev udgivet i 1921 under redaktion af G. C. Amdrup o. a. kan man i bd. II side 234 læse, at så godt som alle danske familier i Godthåb holdt geder, ca. 25 ialt, dels for mælkens, dels for kødets skyld. Om vinteren blev de holdt i stalde, mens »Gederne kan finde Næring ude fra Maj til Oktober.« Det kunne ske, det var grønlandernes forråd, det gik ud over.
- 23) Peter Foged (1841–1893) tysk brødremissionær.
- 24) Uummannaq, boplad i Godthåbsfjorden, hvor herrnhuterne oprettede en missionsstation i 1861, affolket 1951.

I. K.

Frederik Balle, som senere blev provst i Grønland. Foto: John Møller, KNK, Landsmuseets billedsamling.